

Za namestitev Windowsov in Offica je potrebno osnovno znanje angleščine.

Čeprav se spodaj opisani način aktivacije šteje za »piratskega«, je povsem legalen ter legitimen in Microsoft zanj ve (več o njem na <https://www.bitchute.com/video/VJ5u6JrNY3jl>). Sam uporabljam tako aktivirane Windowse ter Office in vse deluje brez težav. Kljub temu opozarjam, da programsko opremo aktivirate na lastno odgovornost; isto velja za namestitev Windowsov 11 na računalnike, ki jih (uradno) ne podpirajo.

Priročnik je namenjen posameznikom, ki nimajo znanja o tem, kako rešiti računalniške težave. Nasveti in navodila, ki jih vsebuje, so relativno preprosta, tako da jih lahko razumejo ljudje z malo računalniškega znanja. Zakaj bi plačevali za servis, ko pa si lahko pomagate sami?

Postopek namestitve Windowsov 10 in 11 je opisan korak za korakom in sicer za različico IoT Enterprise LTSC. Gre za različico, ki je sicer namenjena podjetjem, vendar se ne razlikuje bistveno od različic Home/Pro, ki sta namenjeni zasebnim uporabnikom (več o različici IoT Enterprise LTSC na <https://www.youtube.com/watch?v=Eok5aHe5fpM>). Če boste namestili različico Home/Pro, bo kakšen korak morda malce drugačen, večjih razlik pa ne bo.

Če vaš računalnik deluje počasi ali imate z njim težave, jih lahko rešite s ponovno namestitvijo Windowsov. Sam to že dolgo časa počnem vsaj enkrat na leto, saj se delovanje računalnika sčasoma upočasni. Spodaj opisani postopek sem razvijal in izpopolnjeval več let in v praksi se je izkazal za uspešnega; če mu boste sledili, bi morali težave rešiti brez večjih ovir.

Windows

PRIPRAVA

1. Prenesite najnovejšo različico Windowsov z Microsoftove spletne strani ali še bolje s spletne strani <https://massgrave.dev/genuine-installation-media#download-windows>. Priporočam namestitve različice IoT Enterprise LTSC in sicer ker nima odvečne šare, ki jo imata različici Home in Pro; ker vsebuje bistveno manj funkcij na osnovi umetne inteligence; ker bistveno redkeje prejme funkcijske posodobitve in ker traja podpora zanjo deset let (podpora za to različico Windowsov 10 traja do leta 2032). Na tej različici ni trgovine Microsoft Store in Microsoftovih aplikacij (tiste pa, ki so, so take, kot so bile v času pred Windowsi 10). Trgovino lahko prenesete s spletne strani <https://apps.microsoft.com/detail/9wzdncrfjbjmp?hl=sl-SI&gl=US> in potem aplikacije namestite prek nje. Če se odločite za različico IoT Enterprise LTSC, jo morate prenesti z zgoraj omenjene spletne strani, saj tiste z Microsoftove ni mogoče aktivirati. To različico je mogoče prenesti le v angleščini, vendar se lahko slovenščina namesti kasneje v Windowsih. Gesla ni treba prepisovati, saj bo aktivacija potekala na drugačen način.
2. Za zagonski USB potrebujete USB-ključ velikosti vsaj 8 GB.
3. Prenesite Rufus (<https://rufus.ie/sl/>) in vstavite USB-ključ v računalnik.
4. Zaženite Rufus, kliknite *Izberi*, izberite preneseno sliko diska Windowsov in kliknite *Začni*.
 - a. Če nameščate Windowse 10, priporočam, da v pojavnem oknu izberete *Onemogoči zbiranje podatkov* in *Onemogoči samodejno šifriranje naprave BitLocker*.
 - b. Če nameščate Windowse 11 na računalnik, ki jih (uradno) ne podpira (sistemske zahteve lahko preverite na <https://www.microsoft.com/sl-si/windows/windows-11-specifications?r=1>), morate poleg omenjenega izbrati še *Odstranite zahtevo za 4GB+ RAM, Varni zagon in TPM 2.0*; če nimate Microsoftovega računa, morate izbrati tudi *Odstranjevanje zahteve za spletni Microsoftov račun*. Kliknite *OK* in program bo ustvaril zagonski USB.
Vsi podatki na USB-ključu bodo izbrisani!
5. Prenesite in shranite gonilnike ter instalacijske datoteke programov, ki jih boste po namestitvi Windowsov potrebovali.
6. Iz spletnega brskalnika izvozite in shranite zaznamke (Zaznamki → Upravljanje zaznamkov → Izvoz); isto lahko naredite z gesli.
7. **Vse podatke na računalniku** (dokumente, filme, glasbo, slike itd.) **je treba shraniti na ločeno napravo za shranjevanje podatkov** (najbolje na zunanji disk), **saj bodo v procesu formatiranja izbrisani!**
8. Če uporabljate zunanji disk, izpraznite Koš.
9. Izključite kabel za internet in naprave za shranjevanje podatkov (zunanje diske, USB-ključe (razen tistega, s katerega boste Windowse namestili)).

FORMATIRANJE IN NAMESTITEV

1. Ponovno zaženite računalnik in takoj, ko se vključi, pritiskajte ali tipko ESC ali pa eno od funkcijskih tipk F(1–9) na vrhu tipkovnice, da pridete v meni *Boot menu/Boot device options* (tipka je odvisna od proizvajalca računalnika). Na internetu sem našel sledeče; če ne deluje, poskusite različne tipke.

proizvajalec	tipka
Acer	Esc, F12, F9
Asus	Esc, F8
Dell	F12
Fujitsu	F12, Esc
HP	Esc, F9
Lenovo	F12, F8, F10
Samsung	Esc, F12, F2
Sony	F11, Esc, F10
Toshiba	F12
ostali	F12, Esc

2. Izberite možnost *UEFI* – + ime USB-ključa (npr. *UEFI – Verbatim STORE N GO*).
3. Zagnala se bo namestitev.
4. **Namestitev Windows 10 IoT Enterprise LTSC 2021:**
 - a. prvo pojavno okno
 - i. Language to install: *English*
 - ii. Time and currency format: *Slovenian*
 - iii. Keyboard or input method: *Slovenian*
 - b. drugo pojavno okno: *Install now*
 - c. Activate Windows: Kliknite *I don't have a product key*.
 - d. Select the operating system you want to install: *Windows 10 IoT Enterprise LTSC*
 - e. Applicable notices and license terms: Izberite *I accept the license terms* in kliknite *Next*.
 - f. Which type of installation do you want? *Custom: Install Windows only*
 - g. Where do you want to install Windows? Izberite obstoječe particije na **Drive 0** eno za drugo in kliknite *Delete* (če imate za podatke ločeno particijo, tiste seveda ne izbrišite), nato izberite *Unallocated Space* in kliknite *Next*. Windowsi bodo avtomatsko ustvarili še dodatne particije. Začela se bo namestitev, nato se bo računalnik ponovno zagnal.
 - h. Let's start with region. Is this right? *Slovenia*
 - i. Is this the right keyboard layout? *Slovenian*
 - j. Want to add a second keyboard layout? *Skip*
 - k. Let's connect you to a network: Kliknite *I don't have internet* in v naslednjem koraku *Continue with limited setup*. Računalnik se bo ponovno zagnal in morda bo treba še enkrat izbrati isto.
 - l. Who's going to use this PC? Vpišite svoje ime.
 - m. Create a super memorable password: Ustvarite lahko geslo.

- n. Priključite kabel za internet in naprave za shranjevanje podatkov.

Namestitev Windowsov 11 IoT Enterprise LTSC 2024:

- a. Select language settings
 - i. Language to install: *English*
 - ii. Time and currency format: *Slovenian*
- b. Select keyboard settings: *Slovenian*
- c. Select setup option: *Install Windows 11* in izberite *I agree everything will be deleted including files, apps and settings*.
- d. Product key: Kliknite *I don't have a product key*.
- e. Select Image: *Windows 11 IoT Enterprise LTSC*
- f. Applicable notices and license terms: Kliknite *Accept*.
- g. Select location to install Windows 11: Izberite obstoječe particije na **Disku 0** eno za drugo in kliknite *Delete Partition* (če imate za podatke ločeno particijo, tiste seveda ne izbrišite), nato izberite *Unallocated Space* in kliknite *Next*. Windowsi bodo avtomatsko ustvarili še dodatne particije.
- h. Ready to install: Kliknite *Install*. Računalnik se bo večkrat ponovno zagnal.
- i. Is this the right country or region? *Slovenia*
- j. Is this the right keyboard layout or input method? *Slovenian*
- k. Want to add a second keyboard layout? *Skip*
- l. Let's connect you to a network: Kliknite *I don't have internet* (če nameščate Windowse 11 Home/Pro 25H2 in nimate Microsoftovega računa, si lahko pomagate na sledeče načine:
<https://www.youtube.com/watch?v=aEWb1otLVPo>,
<https://www.youtube.com/watch?v=dob70AHZ-QY>)
- m. Who's going to use this device? Vpišite svoje ime.
- n. Create a super memorable password: Ustvarite lahko geslo.
- o. Priključite kabel za internet in naprave za shranjevanje podatkov.

OPTIMIZACIJA

1. Po potrebi namestite gonilnike in ponovno zaženite računalnik (če imate računalnik podjetij, kot je HP, Lenovo, Dell ipd., se gonilniki ponavadi samodejno namestijo prek Windows Update).
2. Namestite slovenščino:
 - a. Windows 10: Settings → Time & Language → Language → Add a language → poiščite *Slovenian* → izberite želene komponente in kliknite *Set as my Windows display language*. Potreben bo izpis oz. ponovni zagon.
 - b. Windows 11: Settings → Time & Language → Language & Region → Add a language → poiščite *Slovenian* → izberite želene komponente in kliknite *Set as my Windows display language*. Potreben bo izpis oz. ponovni zagon.
3. Vključite funkcijo Obnovitev sistema, tako da lahko, če se kaj zalomi, Windowse povrnete na prejšnje stanje (samo za Windowse 11, na Windowsih 10 je funkcija

vključena): Nastavitve → Sistem → Informacije o sistemu → Zaščita sistema → izberite disk oz. particijo, na kateri so nameščeni Windowsi (C:) → Konfiguriraj → Vklopi zaščito sistema → Uporabi

4. Namestite posodobitve (Windows Update) in ponovno zaženite računalnik.
5. Na Namizje dodajte bližnjico do *Ta računalnik* in *Uporabnikove datoteke*: Nastavitve → Prilagoditev → Teme → Nastavitve ikone za Namizje → izberite želene ikone
6. Če hočete, da se, ko izbrišete datoteko, ta najprej premakne v Koš, z desno tipko kliknite nanj, izberite *Lastnosti* in nato *Prikaži pogovorno okno za potrditev brisanja*.
7. Izklopite nadzor uporabniškega računa: pritisnite simbol za Windows, da se odpre meni Start → vpišite *nadzorna plošča* → Sistem in varnost → Varnost in vzdrževanje → Spremenite nastavitve nadzora uporabniškega računa → Nikoli me ne obvesti
8. Vključite visoko učinkovitost delovanja (priporočeno na namiznih računalnikih in prenosnikih, ki so stalno priključeni v elektriko): pritisnite simbol za Windows, da se odpre meni Start → vpišite *nadzorna plošča* → Sistem in varnost → Možnosti porabe energije → pokaži dodatne načrte → izberite *Visoka učinkovitost delovanja*
9. Za aktivacijo Windowsov je treba kot skrbnik zagnati PowerShell (pritisnite simbol za Windows, da se odpre meni Start, vpišite *powershell* in kliknite *zaženi kot skrbnik*). Vanj prilepite ukaz [irm https://get.activated.win](https://get.activated.win) | *iex*. Izberite prvo metodo (HWID). Po uspešni aktivaciji zaprite okno skripte ter PowerShell.
10. Če uporabljate različico Home/Pro, lahko s programom O&O App Buster (<https://www.oo-software.com/en/ooappbuster>) izbrišete Microsoftove aplikacije in odvečno šaro.
11. Na internetu obstaja mnogo orodij, ki omogočajo optimizacijo Windowsov. Sam uporabljam orodje Chrisa Titusa ter program O&O ShutUp10++ (za druga orodja glej priporočeno programsko opremo).
 - a. Kot skrbnik zaženite PowerShell in vanj prilepite ukaz [irm christitus.com/win](http://christitus.com/win) | *iex*. Kliknite na zavihek *Updates* in izberite *Security Settings*; to bo zakasnilo funkcijske posodobitve za dve leti in varnostne posodobitve za štiri dni. Na desni strani pod zavihkom *Config* najdete povezave na nekatere nastavitve stare Nadzorne plošče – tiste iz časa pred Windowsi 10. Pod zavihkom *Tweaks* so na voljo možnosti za izboljšanje delovanja računalnika, izklop storitev, telemetrije itn.; če na njih pridržite miško, dobite informacije, čemu so namenjene. Priporočam, da na vrhu pri *Recommended Selections* izberete *Standard*; poleg tega jaz odznačim *Delete Temporary Files*, *Enable End Task With Right Click* in *Run Disk Cleanup* ter izberem še *Disable Recall* (umetna inteligenca), *Disable Background Apps* (ker ne uporabljam Microsoftovih aplikacij) in *Disable Microsoft Copilot* (umetna inteligenca); če uporabljate prenosnik, izberite tudi *Set Hibernation as default*. Vse spremembe je kasneje mogoče razveljaviti; poleg tega se na začetku ustvari obnovitvena točka. Na desni strani najdete nekatere uporabne nastavitve. Da potrdite izbiro, kliknite *Run Tweaks*; če jo hočete razveljaviti, kliknite *Undo Selected Tweaks*. Po koncu bo potreben ponovni zagon. Več informacij o orodju je na voljo na <https://www.youtube.com/watch?v=yKydzFJRzMk>.

- b. Prenesite program O&O ShutUp10++ (<https://www.oo-software.com/en/shutup10>), ki na enem mestu omogoča izklop funkcij, ki jih nočete ali ne potrebujete (več o tem na https://www.youtube.com/watch?v=lnA_zDBVm7U). Tudi ta program pred začetkom vpraša, če hočete ustvariti obnovitveno točko, kar priporočam; poleg tega je spremembe kasneje mogoče razveljaviti. Če ste uporabili orodje Chrisa Titusa (ali kakšno drugo), bo marsikatera funkcija že izključena. Za začetnike priporočam, da v meniju *Actions* izberete *Apply only recommended settings*; naprednejši uporabniki lahko izberejo *Recommended and somewhat recommended settings*. Priporočam, da natančno pregledate seznam in vključite oz. izključite funkcije, ki jih ne potrebujete; poleg tega najdete pri vsaki opis. Po koncu bo potreben ponovni zagon. Za zaustavitev Windows Update odsvetujem uporabo programa O&O ShutUp10++.
12. Če nočete, da se Windows Update stalno izvaja v ozadju, ga lahko zaustavite s programom StopUpdates10 (<https://greatis.com/stopupdates10/>) ali Windows Update Blocker (<https://www.sordum.org/9470/windows-update-blocker-v1-8/>). Windows Update potem vključite enkrat na teden/mesec, da se posodobitve namestijo, nato pa ga ponovno izključite. Morda bo potreben ponovni zagon.
13. Pojdite v Nastavitve → Aplikacije → Zagon in izključite tiste aplikacije, ki jih ne potrebujete, saj zgolj upočasnjujejo delovanje računalnika.

Office

Microsoft Office prenesite s spletne strani https://gravesoft.dev/office_c2r_links. Izberite želeni jezik, paket (Microsoft 365, Office 2024/2021/2019 itd.), različico (Home, Home & Business, ProPlus itd.) in kliknite na povezavo v stolpcu *Offline x32-x64*. Prenesla se bo slika diska; odprite jo, kliknite *Setup* in sledite navodilom.

Za aktivacijo je potrebno kot skrbnik zagnati PowerShell in vanj prilepiti ukaz *irm https://get.activated.win / iex*. V postopku aktivacije Office ne sme biti zagnan. Izberite drugo metodo (Ohook) in nato prvo možnost (*Install Ohook Office Activation*). Po uspešni aktivaciji zaprite okno skripte ter PowerShell.

Priporočena programska oprema in storitve

RAČUNALNIK

- informacije o strojni opremi:
 - HWiNFO (<https://www.hwinfo.com/>)
 - CrystalDiskInfo (<https://crystalmark.info/en/software/crystaldiskinfo/>)
- testiranje strojne opreme:
 - HeavyLoad (<https://www.jam-software.com/heavyload>)
 - FurMark (<https://www.geeks3d.com/furmark/>)
 - CrystalDiskMark (<https://crystalmark.info/en/software/crystaldiskinfo/>)
- optimizacija Windowsov:
 - Winhance (<https://winhance.net/>)
(več o orodju na <https://www.youtube.com/watch?v=lrq3ph3xi50>)
 - WinScript (<https://winscript.cc/>)
 - Wintoys
(<https://apps.microsoft.com/detail/9p8ltpgcbzxd?mode=direct&referrer=appbadge&cid=Github&hl=en-US&gl=SI>)
- upravitelj opravil: AppControl (<https://www.appcontrol.com/>)
- blokiranje vohunskih IP-naslovov: WindowsSpyBlocker
(<https://crazymax.dev/WindowsSpyBlocker/>)
- požarni zid: simplewall (<https://www.simplewall.org/>)
- orodja za primer okužbe z virusom ali zlonamerno programsko opremo:
 - Kaspersky Virus Removal Tool (<https://www.kaspersky.com/downloads/free-virus-removal-tool>)
 - ESET Online Scanner (<https://www.eset.com/si/domaci-uporabniki/online-scanner/>)
 - Malwarebytes AdwCleaner (<https://www.malwarebytes.com/adwcleaner>)
 - HitmanPro (<https://www.hitmanpro.com/en-us>)
 - KillEmAll (<https://www.d7xtech.com/killemall/>)
 - RKill (<https://www.bleepingcomputer.com/download/rkill/>)
 - Kaspersky Rescue Disk (<https://www.kaspersky.com/downloads/free-rescue-disk>)
- orodje za popravilo Windowsov: Windows Repair Toolbox (<https://windows-repair-toolbox.com/>)
- spletne strani, kjer lahko preverite, ali datoteka vsebuje viruse ali zlonamerno programsko opremo oz. ali je spletna stran varna (več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=VyjTLmmbIB4>):
 - VirusTotal (<https://www.virustotal.com/gui/home/upload>)
 - URLVoid (<https://www.urlvoid.com/>)
- deljenje datotek prek interneta: OnionShare (<https://onionshare.org/>)
- odstranjevanje programov: Geek Uninstaller (<https://geekuninstaller.com/>)

- čiščenje neuporabnih datotek: BleachBit (<https://www.bleachbit.org/>)
- odklep datotek (če datoteke ni mogoče izbrisati):
 - LockHunter (<https://lockhunter.com/>)
 - EMCO UnLock IT (<https://emcosoftware.com/unlock-it>)
- varen izbris datotek: Permadelete (<https://apps.microsoft.com/detail/9mvhv99vwl64?hl=sl-sl&gl=SI>)
- programska oprema za disk:
 - Hasleo Software (<https://www.easyuefi.com/index.html>)
 - DiskCopy (<https://www.carifred.com/diskcopy/>)
 - PCData Back (https://www.carifred.com/pcdata_back/)
 - VeraCrypt (<https://www.veracrypt.fr/en/Home.html>)
- varnostno kopiranje podatkov: Cobian Backup (<https://www.cobiansoft.com/cobianbackup.html>)
- enkripcija podatkov v oblaku: Cryptomator (<https://cryptomator.org/>)(več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=14PEkTa2-48>)
- test hitrosti interneta:
 - Speedtest (<https://www.speedtest.net/>)
 - BandwidthPlace (<https://www.bandwidthplace.com/speed-test>)
- nadzor zvoka v Windowsih: EarTrumpet (<https://apps.microsoft.com/detail/9nblggh516xp?hl=en-US&gl=SI>)
- arhiviranje in stiskanje datotek: 7-Zip (<https://7-zip.org/>)
- emulacija optičnih medijev: DAEMON Tools Lite (<https://www.daemon-tools.cc/products/dtLite>)
- iskanje datotek: Everything (<https://www.voidtools.com/>)
- upravitelji gesel:
 - KeePassXC (<https://keepassxc.org/>)
 - Bitwarden Password Manager (<https://bitwarden.com/products/personal/>)
- spletni brskalniki:
 - Firefox (<https://www.mozilla.org/sl/firefox/new/>)
 - Brave (<https://brave.com/sl/>)
 - Tor (najvarnejši brskalnik)(<https://www.torproject.org/?noredirect=1>)
- DNS: quad9 (<https://docs.quad9.net/>)
- razširitev za blokiranje oglasov: uBlock Origin (<https://ublockorigin.com/sl>)(brskalnik Brave že vsebuje blokiranje oglasov)
- razširitev za izboljšanje uporabniške izkušnje na YouTube: Improve Youtube! (<https://addons.mozilla.org/sl/firefox/addon/youtube-addon/>, <https://chromewebstore.google.com/detail/improve-youtube-%F0%9F%8E%A7-for-yo/bnomihfieiccainjcjblheggjglakjdd?hl=sl>)
- program za gledanje YouTube: FreeTube (<https://freetubeapp.io/>)
- odjemalec torrentov: Tixati (<https://tixati.com/>)
- programi za slike:
 - PicView (<https://picview.org/>)
 - IrfanView (<https://www.irfanview.com/>)

- urejevalnik slik: iLoveIMG (<https://www.iloveimg.com/>)
- predvajalniki videov:
 - K-Lite Codec Pack (zadostuje različica *standard*) (https://codecguide.com/download_kl.htm)
 - VLC media player (<https://www.videolan.org/>)
- urejevalnik videov: OpenShot Video Editor (<https://www.openshot.org/>)
- predvajalnik glasbe: MusicBee (<https://getmusicbee.com/>)
- pretvorba videa v avdio: Pazera Free Audio Extractor (<https://www.videohelp.com/software/Pazera-Free-Audio-Extractor>)
- obdelava avdio datotek: Audacity (<https://www.audacityteam.org/>)
- pretvornik glasbenih datotek: dBpoweramp (<https://www.dbpoweramp.com/dmc.htm>)
- urejevalnik oznak glasbenih datotek: MP3TAG (<https://www.mp3tag.de/en/index.html>)
- zajem zaslonskih videoposnetkov: OBS Studio (<https://obsproject.com/>)
- alternative Windowsom za začetnike:
 - Linux Mint (<https://linuxmint.com/>)
 - Zorin OS (<https://zorin.com/os/>)
- preizkus distribucij Linux: DistroSea (<https://distrosea.com/>)
- alternative Microsoft Officu:
 - LibreOffice (<https://sl.libreoffice.org/>)
 - OnlyOffice (<https://www.onlyoffice.com/>)
- urejevalnik datotek PDF: iLovePDF (<https://www.ilovepdf.com/>)
- prenos in pretvorba videov z interneta:
 - Y2mate (<https://v4.www-y2mate.com/>)
 - Facebook Video Downloader (<https://fdownloader.app/en>)
 - Twitter Video Downloader (<https://twittervideodownloader.com/>)
 - Bitchute Download (<https://addons.mozilla.org/en-US/firefox/addon/bitchute-download/>)
 - Youtube to MP3 Converter (<https://y2mate.com.se/en/youtube-to-mp3/>)
- prenos torrentov:
 - 1337X (<https://www.1337x.to/>)
 - BTDigg (<https://btdigg.com/index.htm>)
 - TorrentDownload (<https://www.torrentdownload.info/>)
- prenos filmov: <https://www.yts-official.cc/>
- podnapisi: <https://yts-sub.com/>
- prenos glasbe: <https://mp3.pm/>
- prenos e-knjig:
 - OceanofPDF (<https://oceanofpdf.com/>)
 - Library Genesis+ (<https://libgen.li/>, <https://libgen.la/>, <https://libgen.gl/>, <https://libgen.bz/>, <https://libgen.vg/>)
- spletni iskalniki:
 - Startpage (<https://www.startpage.com/>)

- Brave (<https://search.brave.com/>)
- e-pošta:
 - Proton (<https://proton.me/>)
 - Tuta (<https://tuta.com/>)
- VPN:
 - Proton VPN (<https://protonvpn.com/>)
 - Mullvad (<https://mullvad.net/en>)
 - IVPN (<https://www.ivpn.net/en/>)
 - Nym (<https://nym.com/>)
- anonimizacija e-poštnega naslova:
 - SimpleLogin (<https://simplelogin.io/>)
 - addy.io (<https://addy.io/>)
- zemljevidi:
 - HERE WeGo (<https://wego.here.com/?map=46.11837,15.50501,9.04,normal>)
 - OpenStreetMap (<https://www.openstreetmap.org/#map=9/46.142/14.801>)
 - Mapy (<https://mapy.com/en/turisticka?x=14.6639277&y=46.1520086&z=9>)
- spletna stran, kjer lahko preverite, če so hekerji ukradli in na internetu objavili vaš e-poštni naslov: <https://haveibeenpwned.com/>

TELEFON

- alternative standardnemu Androidu:
 - GrapheneOS (<https://grapheneos.org/>)
 - iodéOS (<https://iode.tech/iodeos/>)
 - LineageOS (<https://lineageos.org/>)
 - CalyxOS (<https://calyxos.org/>)
- trgovine za aplikacije in spletne strani za prenos aplikacij:
 - F-Droid (<https://f-droid.org/en/>)
 - Aurora Store (<https://auroraoss.com/>)
 - APKPure (<https://apkpure.com/>) (namestitveno datoteko prenesete na telefon in tam namestite)
- sporočanje:
 - Session (<https://getsession.org/>)
 - Briar (<https://briarproject.org/>)
 - Molly (<https://molly.im/>)
 - SimpleX (<https://f-droid.org/en/packages/chat.simplex.app/>)
 - Signal (<https://signal.org/sl/>)
- navigacija:
 - Organic Maps (<https://organicmaps.app/>)
 - HERE WeGo (<https://apkpure.com/here-wego-maps-navigation/com.here.app.maps>)
 - OsmAnd (<https://osmand.net/>)
 - Magic Earth (<https://www.magicearth.com/>)

- požarni zid: NetGuard (<https://f-droid.org/en/packages/eu.faircode.netguard/>)
- upravitelj gesel: KeePassDX (<https://f-droid.org/packages/com.kunzisoft.keeppass.libre/>)
- VPN:
 - Proton VPN (<https://f-droid.org/en/packages/ch.protonvpn.android/>)
 - Calyx VPN (<https://f-droid.org/en/packages/org.calyxinstitute.vpn/>)
 - Orbot (<https://orbot.app/en/about/>)
 - Mullvad (<https://f-droid.org/en/packages/net.mullvad.mullvadvpn/>)
 - IVPN (<https://f-droid.org/en/packages/net.ivpn.client/>)
 - Nym (<https://f-droid.org/en/packages/net.nymtech.nymvpn/>)
- gledanje YouTube:
 - NewPipe (<https://f-droid.org/en/packages/org.schabi.newpipe/>)
 - LibreTube (<https://f-droid.org/en/packages/com.github.libretube/>)
- snemalnik glasu: Audio Recorder (<https://f-droid.org/en/packages/com.dimowner.audiorecorder/>)
- nameščanje aplikacij s končnico .xapk: XAPK Manager (<https://apkpure.com/xapk-manager/com.apkfab.installer>)
- sintetizator govora (pri alternativah standardnemu Androidu – npr. za navigacijo): RHVoice (https://f-droid.org/en/packages/com.github.olga_yakovleva.rhvoice.android/)
- merjenje zmogljivosti baterije: AccuBattery (<https://apkpure.com/accu%E2%80%8Bbattery/com.digibites.accubattery>)
- snemanje klicev: Call Record Automatic (<https://apkpure.com/call-record-automatic/com.educationapps.callrecorder>)
- pisarniška orodja:
 - LibreOffice Viewer (<https://f-droid.org/en/packages/org.documentfoundation.libreoffice/>)
 - Office Reader (<https://apkpure.com/office-reader-pdf-word-excel/net.sjava.officereader/download>)
- merjenje treningov: FitoTrack (<https://f-droid.org/en/packages/de.tadris.fitness/>)

Reševanje težav

RAČUNALNIK

- YouTube-kanal, kjer so na voljo nasveti in rešitve za težave z računalnikom:
<https://www.youtube.com/@Britec09/videos>
- kako podaljšati podporo za Windowse 10 do 14. oktobra 2026:
<https://www.youtube.com/watch?v=j46CQH3Cmtk>
- kako omogočiti dodatno leto posodobitev za Windows 10 po ponovni namestitvi operacijskega sistema: <https://www.youtube.com/watch?v=2289fXSs-DE>
- kako klonirati sistemski disk na nov disk:
<https://www.youtube.com/watch?v=jST9sjrAv-8>
- kako varnostno kopirati podatke na Windowsih:
<https://www.youtube.com/watch?v=MaabVW40rqU>
- kako se zaščititi pred phishing-napadi (lažnim predstavljanjem):
<https://www.varninainternetu.si/phishing-kraja-podatkov/>,
<https://www.youtube.com/watch?v=GzDhH8IKrY>
- dobro razbitje mita o »zasebnosti v digitalnem svetu«:
<https://www.youtube.com/watch?v=pw-fAAQVbYM>
- kako izključiti avtomatsko sinhronizacijo z OneDrive na Windowsih 11:
<https://www.youtube.com/watch?v=IQMIgQkjvUw>
- kako si pomagati v primeru nedelujoče internetne povezave:
<https://www.youtube.com/watch?v=8A08lITSYoU>
- kako prenesti podatke z računalnika, če se Windowsi ne zaženejo (to lahko naredite tudi tako, da na zagonski USB namestite Linux):
<https://www.youtube.com/watch?v=-WkAVeg9Oow>
- kako popraviti Windows Update:
 - orodje Chrisa Titusa: pod zavihom *Config* izberite *Reset Windows Update*
 - Windows Update Fixer (<https://winupdatefixer.com/>)
- kako optimizirati Windowse brez uporabe orodij ali programov:
<https://www.youtube.com/watch?v=KGCUp7QBSD4>,
https://www.youtube.com/watch?v=0G_yWP3mA30
- kako na Windowsih 11 izključiti umetno inteligenco:
<https://www.youtube.com/watch?v=Wi1nR4az5bs>,
https://www.youtube.com/watch?v=hdvthA6w_Us,
https://www.youtube.com/watch?v=uRN_s6QYK8U,
<https://github.com/zoicware/RemoveWindowsAI>
- kako začeti z oštevilčevanjem šele na določeni strani Wordovega dokumenta:
<https://www.youtube.com/watch?v=fMRA93R5VZ8>
- kako se rešiti Googla: <https://mega.nz/file/TYs3QD7A#ZhfoTz-273rgCnqmsCUKrwSMGZSgH0IKQHaaviuRpH8>

- kako izbrisati podatke, ki jih zbira Google:
<https://www.youtube.com/watch?v=02jxLl3Ug5k>
- kako spremeniti privzeti spletni iskalnik (na računalniku ali telefonu):
 - v Firefoxu: Nastavitve → Iskanje → Bližnjice za iskanje → Dodaj → na vrhu strani nastavite privzeti iskalnik.
 - v brskalnikih, ki temeljijo na Chromiumu (Brave, Google Chrome itd.):
Nastavitve → Iskalnik → v brskalniku Brave izberite želeni spletni iskalnik in v Chromu kliknite na tri pike ter izberite *Nastavi za privzeto*. V kolikor želenega spletnega iskalnika ni na seznamu, dodajte novega in vpišite spodnje podatke:
 - Startpage: ime = Startpage, URL iskalnega niza = <https://www.startpage.com/search?q=%s>
 - Brave: ime = Brave, URL iskalnega niza = <https://search.brave.com/search?q=%s>
- težave z Windowsi: če v Windowsih karkoli ne deluje, kot skrbnik zaženite Ukazni poziv (pritisnite simbol za Windows, da se odpre meni Start, vpišite *ukazni poziv* in kliknite *zaženi kot skrbnik*):
 - Zaženite ukaz *sfc /scannow*. Če bo program javil, da napake ni mogoče odpraviti, zaženite ukaz *dism /online /cleanup-image /restorehealth*.
 - Zaženite ukaz *chkdsk c:.* Če bo program našel napake, zaženite ukaz *chkdsk c: /r*.
 - Zaženite program *Defragmentiraj in optimiraj pogone* (pritisnite simbol za Windows, da se odpre meni Start, in vpišite zgornje ime), izberite disk C: ter kliknite *optimiraj*. Nato ponovno zaženite računalnik in napaka bi morala biti odpravljena.
- varen izbris diska:
 - varen izbris **nezasedenega prostora** na disku: kot skrbnik zaženite Ukazni poziv in vanj vpišite *cipher /w:+* črka pogona (npr. *cipher /w:C:* za izbris nezasedenega prostora na disku C:)
 - varen izbris **celotnega diska**: kot skrbnik zaženite Ukazni poziv in vanj vpišite *diskpart* → *list disk* → *select disk X* (X = številka pogona, ki ga hočete izbrisati) → *clean all*. **VSI PODATKI BODO IZBRISANI TAKO, DA JIH NE BO MOGOČE OBNOVITI.** Po koncu je treba zagnati program *Ustvarjanje in formatiranje particij trdega diska*, z desno tipko klikniti na izbrisani disk in izbrati Nov preprost nosilec → izberite velikost nosilca → dodelite črko pogona → izberite *Formatiraj ta nosilec s temi nastavitvami* (nastavitve pustite, po želji spremenite le oznako nosilca).

TELEFON

- kako namestiti GrapheneOS: <https://www.youtube.com/watch?v=Zo9qHqTDcgM>
- namestitev operacijskega sistema LineageOS se od proizvajalca do proizvajalca razlikuje; navodila so na voljo na <https://wiki.lineageos.org/devices/>.

- namestitev standardnega Androida na telefone Pixel:
<https://www.youtube.com/watch?v=lkchOSl3geA>,
<https://flash.android.com/welcome>

Nasveti

- Čeprav je brskalnik Microsoft Edge z Windowsov 10 v Evropski uniji mogoče odstraniti, to odsvetujem, saj lahko povzroči težave.
- kritičen pogled na tehnologijo:
<https://rumble.com/c/robbraxman/videos>,
<https://www.bitchute.com/channel/thehatedone/>,
<https://www.bitchute.com/channel/f4jr8wS1V5NJ/>,
https://rumble.com/c/NaoimiBrockwellTV?e9s=src_v1_sa%2Csrc_v1_sa_o,
<https://privacyactionplan.substack.com/>
- Ko z diska izbrišete datoteke, jih je s specializirano programsko opremo še vedno mogoče obnoviti. Če imate občutljive informacije in jih hočete varno izbrisati, lahko v ta namen uporabite npr. program Permadelete (<https://apps.microsoft.com/detail/9mvhv99vwl64?hl=sl-sl&gl=SI>) ali BleachBit (<https://www.bleachbit.org/>), lahko pa tudi varno izbrišete nezaseden prostor oz. celoten disk, kot opisano v prejšnjem poglavju. Več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=NJID9KCGSEA>.
- Odsvetuje se uporaba programov za čiščenje registra, kot je CCleaner, saj lahko poslabšajo delovanje računalnika. Več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=9qQxRChUcs4>.
- Opažam, da se nekateri ljudje na spletnih straneh naravnost bojijo klikniti *zavrni vse piškotke*. Brez slabe vesti lahko piškotke zavrnete oz. sprejmete samo nujne, pa to ne bo vplivalo na delovanje spletne strani.
- Priporočam, da v spletnem brskalniku uporabljate čim manj razširitev, saj je mnogo razširitev problematičnih z vidika zasebnosti in varnosti. Več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=11P6Ddl8HOo> in <https://www.youtube.com/watch?v=Wosxe2bC8ic>.
- Če pride pri uporabi Microsoft Officea do utripanja zaslona, je treba izključiti strojno pospeševanje grafike. Kliknite Datoteka → Možnosti → Dodatno → Prikaži → izberite *onemogoči strojno pospeševanje grafike*.
- Če ne uporabljate upravitelja gesel, lahko gesla shranite v Wordov dokument in ga zaščitite z geslom, tako da si boste morali zapomniti le enega. To storite tako, da v Wordu kliknete Datoteka → Zaščiti dokument → Šifriraj z geslom. Priporoča se, da so gesla čim daljša in sestavljena iz velikih in malih črk, števil ter simbolov (npr. fJ8v:f&E7r). Nekatere spletne strani simbolov ne podpirajo; v takem primeru uporabite samo črke in številke.
- Manj programov in šare kot imate na računalniku (in telefonu), hitreje bo deloval. Zakaj bi npr. imeli poseben program za odpiranje datotek PDF (Acrobat Reader), ko pa jih lahko odprete s spletnim brskalnikom?
- Odzivnost računalnika najbolj poveča disk SSD (priporočam Samsungove diske).
- Disk SSD je namenjen namestitvi Windowsov in programov; za shranjevanje podatkov je najbolje imeti ločen (notranji ali zunanji) trdi disk. Ker imajo diski SSD

omejeno število zapisov, se priporoča, da velike datoteke in torrente prenašate na trdi disk.

- Priporočam, da si redno delate varnostne kopije podatkov na računalniku (najbolje na zunanji disk), tako da bodo podatki – če se računalnik pokvari – na varnem.
- Windowsi 10 in 11 imajo za povprečnega uporabnika dovolj dober protivirusni program (Windows Defender), zato ni treba kupovati drugega (več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=WglihpbnUWc>). Odsvetuje se uporaba več protivirusnih programov. Če se boste za plačljiv protivirusni program vseeno odločili, priporočam ESET NOD32 Antivirus, Kaspersky ali Bitdefender (več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=AUykwXcy1kc>).
- Odsvetujem nakup procesorja, ki vsebuje umetno inteligenco. Intelovi procesorji z umetno inteligenco imajo oznako *Core Ultra*, AMD-jevi *Ryzen AI*; umetno inteligenco vsebujejo tudi procesorji Snapdragon X ter Applovi računalniki s procesorji M. Več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=vpHnhXScIk8>.
- Če razmišljate o nakupu mini računalnika, priporočam računalnike podjetja Geekom ali Minisforum, saj imajo zelo dobro hlajenje.
- Odsvetujem uporabo Windowsov 11, ker so bolj počasni in manj odzivni kot Windowsi 10, sploh na starih računalnikih. Situacija je podobna kot pri prehodu z Windowsov XP na Windows Vista, ki so sicer izgledali lepo, vendar so bili v primerjavi s predhodnikom počasnejši in manj odzivni. Poleg tega imajo ljudje z Windowsi 11 mnogo težav (več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=qregLa7ffDI>).
- Linux lahko preizkusite neposredno z USB-ključa. Prenesite želeno distribucijo in tako kot pri namestitvi Windowsov s programom Rufus ustvarite zagonski USB. Ponovno zaženite računalnik in takoj, ko se vključi, pritisčajte ali tipko ESC ali pa eno od funkcijskih tipk F(1–9) na vrhu tipkovnice, da pridete v meni *Boot menu/Boot device options* (tipka je odvisna od proizvajalca računalnika). Nato izberite *Start Linux*.
- Če vam je preizkušena distribucija všeč, je Linux mogoče namestiti poleg Windowsov, tako da ob zagonu računalnika izberete zeleni operacijski sistem. Ko distribucijo preizkušate, kliknite *Install Linux* na Namizju in sledite navodilom. Več o tem na <https://www.youtube.com/watch?v=HSZKouwQm9Y>.
- Če nameravate na telefon namestiti različico Androida brez Googla, je to – ironično – najlažje narediti na Googlovih telefonih Pixel, saj je na njih mogoče odkleniti *bootloader*. Če boste kupili rabljen ali obnovljen telefon, se prepričajte, da je mogoče vključiti funkciji *OEM Unlocking* in *USB Debugging*. Poleg tega na telefonih Pixel ni odvečne šare (angleško *bloatware*) in nanje je mogoče ponovno namestiti standardno različico Androida.